

**ДО
НАУЧНОТО ЖУРИ ЗА ЗАЩИТА НА
ХАБИЛИТАЦИОННИЯ ТРУД НА
ИВО ХРИСТОВ
УТВЪРДЕНО СЪС ЗАПОВЕД НА РЕКТОРА НА
ПУ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ”**

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.ю.н. Борис Владимиров Велчев, преподавател в Софийския университет „Св. Климент Охридски”, за хабилитационния труд на Иво Христов - доцент в Юридическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски” на тема „Пред пепелището на нестаналото българско общество“, за придобиването на научната длъжност „професор“ по специалност „, област на висшето образование 3.1. „Социология, антропология и науки за културата“ (социология – социология на правото)

1. Предмет на рецензиране

Със заповед на ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски” (ПУ) съм определен за член на научното жури за провеждане на процедура за избор на професор „, област на висшето образование 3.1. „Социология, антропология и науки за културата“ (социология – социология на правото).

Представеният от доц. д-р Иво Христов комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва всички необходими документи. Материалите са представени с необходимата коректност и прецизност.

2. Кратки биографични данни

Доц. д-р Иво Ангелов Христов е роден през 1966 година. През 1992 година е завършил право в Юридическия факултет на Софийския университет. През 2001 година става доктор по социология, а от 2009 година е доцент по социология на правото в катедра „Приложна и институционална социология“ на Пловдивския университет. Там той чете лекции и по социология на политиката; историческа социология на модерните институции; социология на българската модернизация; социология на модерността, социология на пенитенциарните институции. Преподавал е социология в Софийския университет /Философски факултет/ и в Нов български университет, както и теория на правото. Бил е главен експертен сътрудник на Комисията по правни въпроси в Народното събрание и към момента заема отговорни длъжности в Националната агенция за оценка и акредитация.

3. Актуалност на тематиката

Избраната тема се отличава със своята теоретична и практическа актуалност. Тя не е изненада – авторът отдавна публично споделя своите ярко защитени позиции по въпросите, разгледани в труда.

4. Познаване на проблема

Доц. Иво Христов е един от най-утвърдените автори в областта на социологията и социологията на правото. Той е автор на множество публикации в авторитетни български и чуждестранни издания и е широко цитиран автор. Неговият научен и обществен авторитет е неоспорим и му дава основание убедително да отстоява позициите си.

5. Методика на изследването

Изследването на доц. Христов е подчинено на изискването за интердисциплинарност. В него той убедително използва както социологически, исторически, политологични, така и чисто правни аргументи и методи на изследване. В резултат от това се е получил един хармоничен труд.

6. Характеристика и оценка на хабилитационния труд

Представеният за рецензиране труд е отпечатан и е в обем от 200 страници. В структурно отношение, той е разделен на увод и три глави.

Всеки автор, който озаглави увода на своя монография „вместо увод“ заслужава да бъде заподозрян в претенциозност. Подобно подозрение обаче, би било съвършено неоснователно към доц. Христов. Един класически увод обикновено очертава задачите, които си е поставил авторът и обосновава актуалността на избраната тема. Доц. Христов е избрал съвсем друг подход и нестандартно е озаглавил въведението към своя монографичен труд „вместо увод“. В тази въвеждаща част на работата си той дефинира средата, в която ще разположи научните си изводи – среда, която най-лесно може да бъде определена с думите на автора – „Едва ли е имало – без никаква метафора и преувеличение- по-преломно, по-разделно време от това, в което живеем в момента“. Вместо по обичайния начин да посочи какво предстои да изследва, вместо увод доц. Христов очертава основните кризи на нашето съвремие, които можем да обобщим със собствените му думи „криза на белия човек и неговата цивилизация“. На този фон, той посочва и очакванията за негативни обществени преобразования в бъдеще. Верният критичен анализ на съвременното и силно песимистичните му /на места направо мрачни/ прогнози за онова, което ни очаква, са сложили своя отпечатък на цялото последващо изложение - „вместо увод“.

Първата глава е посветена на въпроса възможна ли е демокрация в България. С присъщата му безпощадна критичност, доц. Христов посочва основни заблуди в българското общество и разсъждава върху алтернативни сценарии за това, какъв можеше да бъде обществения модел в България, за да стигне до извода, че е бил избран най-лошият сценарий – „висшата каста буквално открадна резултатите от труда на населението за последните 40-50 години“. Като споделя парадокса, че „излишъкът на демокрация означава дефицит на управление, а доминиращото управление предполага увредена демокрация“, доц. Христов формулира и един особен парадокс на развитото политическо представителство – неговото развитие води до ерозията му. Първата глава в книгата на доц. Христов изобщо може да бъде наречена “глава на парадоксите“ – от посочването на изискването към хората да бъдат едновременно разпуснати потребители и аскетични производители, до твърдението му, че „колкото повече се възприемат едни или други формални елементи на демокрацията, толкова повече тя започва да изчезва“. Всъщност, в един момент, разглеждайки българската реалност, авторът достига до основния си за тази глава парадоксален извод, че криза на политическата система у нас няма, поради отсъствието на политическа система. Авторът не само анализира „мъчителните въпроси“ как се стигна дотук, но и прави опит да посочи пътищата за излизане от ситуацията. Той подлага на критичен и извънредно точен анализ някои „свещени крави“ в българското политическо мислене – мажоритарната избирателна система, пряката демокрация, гражданският контрол върху законодателния процес. Доц. Христов се спира и на потребността от нова конституция. Именно в тези части на труда са и основните юридически приноси на автора. Главата завършва с кратък анализ на българския манталитет като „фундаментална“ причина за катастрофата на българската демокрация“.

Втората глава е озаглавена „Пред пепелището на нестаналото българско общество“. След увода, заменен от съждения „вместо увод“, това е поредната /но не последна/ нестандартна структурна особеност на труда на доц. Христов. Названието на главата повтаря названието на целия труд. Колебанието дали тази нестандартност е удачна, изчезва с прочитането на главата докрай. Втората глава съдържа основните тези на автора и в този смисъл е „сърцето“ на хабилизационния му труд. Именно тази глава е дала заглавието на книгата. Проследяването на нерадостни демографски и икономически тенденции закономерно обосновават изводите на доц. Христов, че процесите в България не са уникални и често пъти повтарят познати модели от развитието на други страни от бившия комунистически блок. Втората глава до голяма степен е посветена и на безмилостна критика на социализма, разглеждан не като идеологическа система и дори не като обществен строй, а като система от лозунги и привидни практики, чрез които определени елити са приватизирали системата, само за да я „сменят“, когато това им е станало изгодно. Доц. Христов умело полемизира с историческото клише, че не можем да се питаме, дали станалото е имало друга алтернатива. Не съм сигурен, че съм го разбрал докрай, но мисля, че той самия като че ли дава отрицателен отговор на този въпрос. Всъщност за мене това е най-силната и въздействаща част от книгата му – един дълбок, откровен, смел и обективен поглед върху история, която наивно мислим че познаваме, само защото сме живели в съответното време. Втората глава завършва с въпроса има ли изход. Някак мрачно, но за съжаление убедително, авторът настоява, че имаме две алтернативи – да сложим край на държавата и нацията ни бързо или да забавим с малко неизбежния край. И остава една врата отворена – освен ако не успеем да разберем, какво всъщност става с нас.

Третата глава отново се отклонява от обичайното и е озаглавена „Вместо обобщение“. Тя започва с припомнянето на въпроса „можеше ли да бъде иначе?“ и закономерно повтаря извода на автора, че станалото е било неизбежно. И именно „вместо обобщение“ авторът посочва очаквани негативни социални ефекти от задълбочаването на съществуващата в България ситуация – политическа резигнираност, лишаване на изборите от политическия им заряд, капсулиране на елита и ново политическо инженерство за създаване на безсмислени партии, деградация на електората. Разбира се, очакванията към труда са концентрирани в неговия финал, където са разсъжденията на автора за възможния изход. След убедителен анализ на състоянието на съвременното българско общество, авторът разсъждава върху решения, които да запазят не просто българите като „биологически субстрат“, а „българското като социално качество“. Логически очаквано, тези решения започват с необходимостта от обективна анамнеза на състоянието на съвременното общество, за да разберем, дали „болестта изобщо подлежи на лечение“. Доц. Христов не вижда подходящо вътрешнополитическо лекарство за болното ни общество, защото отчита неадекватността на елитите му. За него, ако изобщо промяна е възможна, тя може да бъде резултат единствено на външен натиск. Който, ако мога да си позволя да се съглася с автора, едва ли ще има интерес държавата ни да си остане жива не само формално, но и българска по дух.

Полемичният стил на автора е впечатляващ. Езикът на изложението позволява то да бъде разбрано от широк кръг читатели, като същевременно безкомпромисно запазва качеството му на научно съчинение.

Оценката за труда е изцяло положителна. Той съответства на най-високите научни стандарти, въпреки привидната му структурна нестандартност. Такава могат да си позволят само големи изследователи. Доц. Христов без съмнение може да си го позволи.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Напълно споделям изводите в автореферата за научните приноси на автора и техния оригинален характер. Няма да ги възпроизвеждам и тук, но ще си позволя за ги обобщя. Трудно могат да бъдат оспорени приносните моменти в публикациите на автора в областите „социология на правото“, въпросите на българския преход и геополитиката. В частност, в представения за рецензиране труд приносни моменти основателно могат да се търсят в обосновката на отсъствието на предпоставки за демократичен режим у нас, което води до външни проявления на криза на институционалния модел „преди той да се е състоял“, анализът на късния социализъм и характеристиката на българските елити, разминаването между личния и обществен интерес.

Не мога да не се съглася с автора, че основно противоречие на съвременното българско общество е това, което възниква между „властовата и икономическа концентрация и тесен социален кръг“ и институционалната имитация на демократичен режим /с. 59/. Заслужава да бъде отбелязана напълно справедливата и обоснована критика на самоцелното възвеличаване на мажоритарната изборителна система и императивния мандат /с. 62-66/, както и съжденията за това, кой има изгода от референдумите /с. 76-80/. Същото се отнася до анализа на законодателния процес през призмата на участието на гражданското общество в него /с. 94-95/. Без да се считам за специалист в областта на политологията, анализът на доц. Христов за българския социализъм във втората глава на книгата ми се струва блестящ. Същото се отнася до анализа на дефицитите в предлаганите решения за справяне със ситуацията от страна на елитите у нас /с. 172/. Уникално и заслужаващо най-висока оценка е обяснението на съществуващите проблеми със социалната същност на съвременното българско общество, разгледана през призмата

на новата ни история /с.174-182/. Въпреки, че бих искал, не мога да намеря аргументи, които да противопоставя на доц. Христов в неговия приносен, според мен, научен извод за изчерпването на държавотворческия потенциал на нацията, който може да бъде обобщено изведен от анализа на третата глава на хабилитационния труд.

8. Преценка на останалите публикации, извън хабилитационния труд

Представените публикации са израз на траен и последователен научен интерес по основни въпроси на социологията и социологията на правото. Те отразяват и значителния опит на автора като експерт по въпросите на законодателството. Бих искал да обърна особено внимание на онази част от книгата „Мрежите на прехода“, която е авторски труд на Иво Христов и е посветена на правото на прехода. Това съчинение на доц. Христов отразява не само дълбоките му юридически познания, но и способността му да обединява елементи от различни правни клонове, за да аргументира убедителни научни тези от философски порядък. Не мога да не отбележа студията му „Rule of Law – граници и възможности“. В нея той прави анализ на тъй нар. „съдебна реформа“ не просто от позицията на социолог на правото, а и на човек, който внимателно и професионално е вникнал в проблемите на правораздаването. Доц. Христов не само притежава изключително широки и задълбочени правни познания. Дългогодишната му работа в експертното „сърце“ на българския парламентаризъм по необходимост го е изградила като отличен юрист с разностранни интереси. Нещо повече, той притежава способността да дефинира на високо научно ниво нови правни институти. Пример за това са изградените от него понятия за „правна система“ и „модерно право“. Те имат приносен характер в областта на теорията на правото и подчертават обстоятелството, че съчетанието между социологически и правни познания може да придаде ново, по-високо качество на правната теория от

обикновеното правно изследване. Част от възгледите му за правната система са допълнително развити в статията му „Publicity and Law in Bulgarian Context“. Доц. Христов има траен интерес в областта на правната теория, което си личи и от двете му монографии „Право и модерност“ и „Български правни метаморфози“, както и от редица негови статии.

Иво Христов е изследовател с разностранни интереси, сред които е и външната политика. Анализите му са точни и аргументирани. Пример за това се съдържа в статията му „Новата турска външна политика и предизвикателствата пред България“. Дълбокото му аналитично познание за политическите процеси в Турция си личи и от статията му “The return of Turkey: The Return of an Empire or Something Else“. Иво Христов поддържа постоянен интерес към политическите процеси и у нас и в постсъветското политическо пространство. Той е не само забележителен политически коментатор, но и тънък анализатор на нашето съвремие, което си личи и от статията му „За характера на „кризата“. Многобройните му публикации издават трайни научни интереси в областта на правото, политологията, социологията и международните отношения. Няма да бъде незаслужено обобщението, че доц. Христов е даровит изследовател в множество научни области.

9. Лично участие на автора

Формулираните приноси и анализи са лична заслуга на автора на хабилитационния труд – доц. Иво Христов.

10. Автореферат

Авторефератът е разработен според изискванията и коректно отразява основните резултати, съдържащи се в хабилитационния труд.

11. Критични забележки и препоръки

Нямам критични забележки, които биха се отразили на оценката за качествата на представения за рецензиране труд. Едва ли мога да споделя докрай всички съждения на автора и неговия обществен песимизъм, но възраженията ми са на емоционално, а не на научно ниво. Много ми се иска той да не е прав и нестаналото българско общество има своята по-радостна перспектива някой ден да стане такова, каквото го искаме всички. Би ми се искало човек с изтънченото мислене на доц. Христов да развие по-подробно и темата за българския манталитет като част от обяснението за националните ни несполуки. Този въпрос само е загатнат бегло в хабилитационния труд /с. 110-112/, но авторът, убеден съм, има потенциала да го развие. Би ми се искало и да посочи повече решения за изход от ситуацията у нас, но пак единствено на емоционално ниво. Давам си сметка, че при съществуващите реалности, оптимизмът би бил израз на непростима наивност, но се надявам някога да прочетем и друга книга на доц. Христов – с повече възможни решения, разчитащи не само на външен натиск, но и на националния ни обществен ресурс. Казвам това не като критична бележка, а като израз на разбирането ми, че ако изобщо има решения, те могат да бъдат посочени единствено от хора с аналитичните възможности на доц. Христов.

12. Лични впечатления

Извън формалното представяне на внушителната научна и професионална биография на доц. Иво Христов, бих искал да отбележа и още нещо. Той е публично известна личност, която защитава, понякога на границата на общоприетото, своите научни и обществени позиции. Абсолютно независим и смел в отстояването на своите убеждения, той съумява полемично да аргументира тези, които на пръв поглед може да звучат единствено граждански, но зад които стоят убедителни научни

аргументи. Макар и последователен в убежденията си и в крайната си /на моменти/ критичност, той никога не говори емоционално, а единствено въз основа на сериозен анализ. Тези впечатления от публичните му изяви напълно се потвърждават и от личния контакт с доц. Христов. Той е впечатляваща личност и неговият огромен обществен авторитет е напълно заслужен.

13. Препоръки за бъдещо използване на научните приноси и резултати

Бих си позволил две основни препоръки. Едната от тях е доц. Христов да продължи научните си занимания в областта на теорията на правото. Убеден съм, че той какво да предложи в тази област и се надявам, че следващата му /закономерна/ дисертация ще го направи доктор на юридическите науки по теория на правото. Освен това, като отчитам безспорния талант на доц. Христов да комуникира по разбираем и същевременно научно аргументиран начин важни обществени и политически послания, бих му препоръчал да увеличи медийните си изяви. Дълбоко съм убеден, че българското общество има нужда от неговите анализи.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Хабилитационният труд съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Хабилитационният труд показва, че доц. Иво Христов притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения в областта на социологията на правото,

като демонстрира качества и умения за научни изследвания, довели до значими научни приноси.

Поради гореизложеното, убедено давам своята положителна оценка за представения хабилитационен труд и препоръчвам на почитаемото научно жури да предложи доц. Иво Христов да бъде назначен на длъжност „професор“ в Пловдивския университет .

проф. Борис Владимиров Велчев,
доктор на юридическите науки